

Bezdán Sándor

Kossuth egyesületi kapcsolatai a reformkorban

Kossuth Lajos életében az egyesületi kultúrának a sajtóhoz mérhető helye és szerepe volt, olykor együttthatóan és kiegészítően, a sajtóbeli akadályok idején pedig felváltva és részben betöltve annak funkcióját.

Kossuth a XIX. század gyermeke nemcsak életévének időrendjében, hanem a kor vezérlő eszméit tekintve is. A liberalizmus és nacionalizmus kezdetől meghatározta eszmei fejlődését. Tulajdonképpen már világnézetének kialakulása is köthető az egyesületi kerethez, mivel az eperjesi önképzőkör vezető tanárai maradandóan hatottak a tehetőséges tanulóra.¹

Az ún. „nemesi nemzeteknél” a rendi (elit) meghatározottságú politikai hatalom mellett egyre nagyobb teret kapott egy új hatalmi tényező: a közvélemény. A polgári közvélemény kialakulását Magyarországon megelőzte a kis- és középnemesség oppozíciós, reformokat sürgető politikai állásfoglalása, melynek formálásában Kossuth döntő szerepet vállalt. A közvélemény ellentmondásos jellegét olykor még elvbarátai előtt is indokolni kellett: *„...a szívhez szólás – ha úgy tetszik, izgatás – igen gyakran fordul elő; ez azonban a tárgyak természetében fekszik, miszerint hibává, vagy éppen bünné csak azáltal válhatnék, ha olly gerjedelmet költene föl, melyek vagy magokban vagy a köz nemzeti életre kártékony hatásuknál fogva, veszedelmesek...”*²

Kossuth a nagy átalakulásban rendkívüli jelentőséget tulajdonított a nyilvánoságnak: *„...csak a nyilvánosság az, mi a hanyagot szorgalomra, az önkényeskedőt mérsékletre, a kicsapongót törvényszerűsége, a romlottat tartózkodásra, a gyöngét erősödségre, az ingatag határozatlanl szilárdságra vezérelheti. – Csak ennek segítségével fejlődhet ki korán a politikai jellem.”*³

A nyilvánosság legfontosabb fórumai a sajtó és egyesület.

A magyarországi polgári átalakulás sajátosságainak megfelelően a polgári szabadságjogok érvényesítésében a nemesség járt élen. Az egyesülési jog első alkalmazása, mint annyi más reformalkotmány – gróf Széchenyi István nevéhez fűződik: 1827-ben létrehozta a Pesti Casinót, melynek mintájára a reformkorban kb. kétszáz vidéki kaszinó és olvasókör alakult. Ezek létrejöttében még az első alapító atyáé a fő érdem, működésüket azonban az 1830-as évek közepétől már Kossuth is inspirálta: előbb az Országgyűlési-, és Törvényhatósági Tudósítások, majd a Pesti Hírlap révén, melyeket nagy érdeklődéssel olvastak ezen egyesületekben.

Széchenyi és Kossuth eszmesúrlódásaik során többször érintették az egyleti kérdést. A nemzeti elv és alkotmányosság kifejtésére azonban – a törvényhozás és „automaticus beligazgatás” után mindketten a legfontosabb eszköznek tartották az egyesületekben folyó polgári életet.⁴

A fiatal Kossuth egyleti aktivitása a Zempléni Casinóban bontakozott ki, mely Balásházy János jeles reformkori gazdasági író házában alakult 1831-ben. 200-250 tagot számlált 5 forint tagdíj mellett, s 10-15 újságot járatott. A lapok fele külföldről jött,

tehát nyitottak voltak a világra. Kossuth bekerült a tisztikarba is, jegyzőként ő fogalmazta a kör első alapszabályát.⁵

A zempléni kis- és középnemesség igen érzékeny figyelemmel olvasott és vitakozott a reformtörvényekről és együttérző figyelemmel kísérte a lengyel szabadság küzdelmeket. Kossuth házában és a Casinóban is vendégül látott két fiatal lengyel tisztet, akik a felkelés bukása után hazánkban keresztül akartak menekülni. Mivel az alispán – előzetes ígérete ellenére – visszatoloncoltatta őket Galiciába, Kossuth igen hevesen támadta a szöszegő alispánt, akivel korábban is ütközött a feudális kiváltságok miatt. Nem csoda, hogy már ekkoriban nemcsak a főispán, hanem a kancellár is titkos jelentéseket kért és kapott a Sátoraljaújhelyi Casinóról és magáról Kossuthról is.⁶

Az országgyűlés idején a radikális fiatalok Társalkodási Egyesületet alakítottak (1834), melyben Kossuth hatása döntő. A hatalom igyekezett megtorolni, majd felszámolni a haladó mozgalmat. Eleinte az ügyvédi vizsga tilalmával sújtottak kb. 40 jurátust, 1836 májusában azonban összeesküvés vádjával letartóztattak több vezetőt, köztük Lovassy Lászlót. Kossuth közvetlenül és közvetve is fellépett a joggyakornokok védelmében.⁷

Ekkor már Pestre költözött, és szeretett volna kapcsolatban maradni az országgyűlésen megismertekkel, ezért kérte felvételét a Nemzeti Casinóba, ahol ezentúl gazdag könyvtár és számos hírlap könnyítette volna tájékozódását. Jóllehet az ajánló maga Wesselényi báró volt, Széchenyi elzárkózott a politikus Kossuth felvétele elől, mondván, hogy a bécsi udvar szemében ez a kaszinó is egy agitációs fészeknek tűnne. Első találkozásuk alkalmával az önrzertes kisnemes nehezen hajlott meg az arisztokrata előtt. E roppant kínos helyzetben azonban visszavonta tagfelvételi kérelmét.⁸

A fogság után nyelvi, államtani, közgazdasági és más elméleti felkészülések alapján Kossuth mind a sajtóban (Pesti Hírlap), mind különböző egyesületekben a reformerek fáradhatatlan és hatékony országos vezetőjévé vált.

„Olyanok törvény-kormányozta szabad emberek közt az egyesületi mozgalmak, mint óraművön a percmutató: míg ő sebesen mozog, előre mozdul vele anélkül, hogy szemébe ötlének az óramutató is, mely amamag idősámitási értékét tulajdonképpen meghatározza” – írta az Iparegyesület alakulásakor. E kört Fáy András kezdeményezte az angol „hasznos ismereteket terjesztő társaság” mintájára. Kossuth aligazgatóként nagyon sokat dolgozott az első ipari kiállítás.(1842) megszervezésében.⁹ Különös hely illeti meg a Védegyletet mind Kossuth életében, mind az egyesületi mozgalomban. A szintén egyletként alakult takarékpénztárak és részvénytársaságok többnyire gazdaságilag is sikeresek, a Védegylet azonban nem gazdasági eredménye, hanem a liberális párt szerveződése miatt vált eredményessé. A vidéki fiókok alakítását Kossuth mint országos vezető levelezés útján egyengette, így vált szorosabbá Deák Ferencsel való barátsága. A Védegylet az első olyan országos szervezet, amely rendi különbség nélkül tömörítette soraiba a derékhatad alkotó nemességen és polgárságon kívül a parasztokat, sőt munkásokat is, ha egyetértve ipartámogató programjával, lehetőleg hazai termékeket vásároltak.¹⁰

Amikor a liberális nemesség stratégiájában mérsékeltebb eredményeket hozott a törvényhozás, a társadalmi törekvések megvalósításában előtérbe került az egyesületi tevékenység. Kossuth a rendi fórumok mellett 1843-ban tudatosan hangsúlyozta a

„sociális út” jelentőségét: „az egyesületi eszmének azon gyönyörű sajátsága van, hogy akik sociális célra egyesülnek, hatásukat részvéltlen hideg milliók nem akarása sem képes akadályozni.”¹¹

A reformkori közéletben Kossuth számos egyesületben töltött be vezető szerepet akár választott tisztségben, akár elemző íróként:

- Gazdasági Egyesület (Pesti Hírlap, 1844);
- Pesti Műegylet (alelnök, 1840);
- Kisdédóvó Intézeteket Terjesztő Egyesület;
- WILDERSPIN, S. angol szakkönyvének fordítása németről – a börtönben;
- Vita Széchenyivel a népnevelésről (a politikai lét és/ vagy nevelés elsődleges sége).

A reformkorban tehát Kossuth Széchenyi mellett – olykor éppen a vele való vitával – a hazai egyesületi kultúra megteremtésében meghatározó szerepet játszott. A sajtóban inkább közvetve, az egyesületekben pedig jobbra közvetlenül – a személyesség növelt hatáskörével – alakította a magyarországi kultúrát és politikai közvéleményt.

A polgári forradalom és szabadságharc idején a kaszinókban és honvédegyesületekben tartott gyűjtő szónoklatok már egy új fejezetet jelentettek Kossuth egyesületi kapcsolatában. Az emigráció pedig mindenképp önálló vizsgálatot érdemel a téma szempontjából, mivel Kossuth személyes és levélbeni egyesületi kötődései mellett a társadalmi önszerveződés kis csoportjaiban önállóan is hatni kezdett a Kossuth-kultusz.

Április 14-én a Batthyány-kormány Pestre költözésekor Kossuth Lajos a Zrínyi gőzös fedélzetéről üdvözlí az ünneplő tömeget.

Tyroler József rézmetszete

Jegyzetek

1. *Barta István*: A fiatal Kossuth. Bp., Akadémiai Kiadó, 1966. 18. p.
Gregus Mihály volt az önképzőkör vezető tanára.
Vö.: *Bodolay Géza*: Irodalmi diáktársaságok. 1785–1848.
Bp., Akadémiai K., 1963. 809 p.
2. *Kossuth Lajos*: Felelet gróf Széchenyi Istvánnak. Pest, Landerer és Heckenast, 1841. 176. p.
3. Uo. 214. p.
4. *Széchenyi István*: Hítel. Pest, 1832. 169. p.
és *Kossuth Lajos*: Felelet... i. m. 62. p.
Széchenyi szerepét a magyarországi egyesületi kultúra megteremtésében ezideig legalaposabban egy német monográfia méltatta. *Gneisse. Bettina*: István Szechenyi's Kasinobewegung... Frankfurt am Main. 1990. Lang. 382. p. (Europäischer Hochschulschriften 433.)
5. *Kosáry Domokos*: Kossuth Lajos a reformkorban. Bp., Antiqua, 1946. 70. p.
6. A zempléni társadalomra *Erdmann Gyula*: A zemplén megyei nemesség tagozódása, fejlődémi viszonyai a 19. század első felében. = Rendi társadalom — polgári társadalom. Társadalomtörténeti források. Salgótarján, 1986. 85–99. p. I. *Fényes Elek* statisztikáját.
Vö. *Barta István* i. m. 122. p.
7. *Kosáry Domokos* i. m. 116. p. és *Kossuth Lajos*: Országgyűlési tudósítások IV. Bp., Akadémiai K., 1959. 456. és 561. p.
Vö. *Szabad György*: Kossuth politikai pályája Bp., Kossuth–Helikon, 1977. 37. p.
8. *Széchenyi István*: Napló (vál.) Bp., Gondolat, 1978. 820. p. és *Kosári Domokos* i. m. 129–131. p.
9. *Kossuth Lajos* hírlapi cikkei 1841–1842. Bp., Athenaeum, 1906. 199. p.
Vö. *Kosáry Domokos* i. m. 232. p.
10. *Molnár András*: Kossuth kormánybiztosa, Csány László, 1790–1849. = Zalai gyűjtemény. (Szerk. Uő.) Zalaegerszeg, 1990. 47–49. p.
Szabad György i. m. 92. p.
11. *Pajkossy Gábor*: Polgári átalakulás és nyilvánosság a magyar reformkorban. Bp., 1991. 31. p. (Előadások a Történettudományi Intézetben 14.)